

ПЕДАГОГІЧНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

¹Вінницький національний технічний університет

Визначено й проаналізовано основні підходи до проблеми формування етичної компетентності майбутніх менеджерів у вищому навчальному закладі. На основі врахування змісту економічної освіти виявлено структурні компоненти моделі формування етичної компетентності: методологічний, змістовий, технологічний.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, етична компетентність, модель, педагогічна модель.

Keywords: competence, professional competence, ethical competence, model, pedagogical model.

Одним із ефективних методів пізнання і трансформації традиційної освітньої парадигми у компетентнісну вважаємо моделювання. Моделі дають змогу презентувати компетентнісний підхід не як дискретне педагогічне явище, спрямоване на локальні зміни окремих аспектів освітнього процесу, а як цілісну сутність – від постановки мети до отримання кінцевого результату.

Метою статті є обґрунтування моделі формування етичної компетентності майбутніх менеджерів економічного профілю.

У науково-прикладних психолого-педагогічних працях розробка моделі системи, що досліджується, відіграє одну з головних ролей.

Поняття «модель» (з французької мови *modele* – міра, зразок, норма; у перекладі з латини – образ, зменшений варіант, спрощений опис складного явища чи процесу) трактується як зразок, що відтворює, імітує будову та дію будь-якого об'єкта, а, відтак, використовується для отримання нових знань про об'єкт [1]. Ми будемо спиратися на твердження про те, що модель – це: «...специфічна, якісно-своєрідна форма і одночасно засіб наукового пізнання» (В. Штофф) [2, с.87]; «...система із своєю структурою і функцією, що відображає структуру і функцію системи оригіналу» (А. Амосов) [3, с.7]; «...система, дослідження якої слугує засобом для отримання інформації про іншу систему» (А. Уйомов) [4, с.48]; «...суб'єктивне відтворення у свідомості людини або групи людей і зовнішнє відображення різними способами та формами найбільш суттєвих ознак, рис та якостей, властивих конкретному об'єкту, процесу, які об'єктивно йому (об'єкту) притаманні і дають загальну уяву про феномен, що нас цікавить, чи його окремі складові» (В. Маслов) [5, с.19].

Моделі, за В Штоффом, властиві чотири ознаки: це – уявлено представлена або матеріально реалізована система; відображає об'єкт дослідження; дає нову інформацію про об'єкт [6, с.7].

В. Пікельна зазначає, що модель дає змогу перейти від емпіричного пізнання до теоретичного, інтерпретуючи найскладніші теоретичні положення, проте моделі мають оцінюватися з врахуванням реальних властивостей системи і слугувати при цьому опосередкованим джерелом інформації. Вчена

виокремлює такі основні ознаки моделі: об'єктивна аналогія і максимально наближене відтворення оригіналу [7, с.191].

Таким чином, як показав аналіз наведених позицій, модель будемо розглядати як систему, яка відтворює сутність та найважливіші якості оригіналу і призначена для його дослідження. В моделюванні системи (за Н. Ничкало) [8, с.285] слід вважати на те, що вона складається на основі єдності мети, завдань, різноманітних видів діяльності, організаційних форм, критеріїв функціонування як системи в цілому, так і окремих її підсистем.

Із теоретико-методологічної точки зору заслуговує на увагу аналіз поняття «моделювання». Моделювання визначається вченими-педагогами як процес та метод пізнання, що дає змогу вивчати певні загальні закономірності, оскільки модель допомагає пояснити накопичені факти навіть тоді, коли ще не має розробленої теорії [7, с.191]; як метод пізнавальної та управлінської діяльності, який уможлиблює адекватний опис і цілісне відображення в модельних уявленнях сутності, найважливіших якостей та компонентів системи, отримання інформації про її минулий та майбутній стан та умови побудови, функціонування та розвитку [9, с.120].

У статті ми дотримуватимемося визначення моделювання як творчого цілеспрямованого процесу конструктивно-проектувальної, аналітико-синтетичної діяльності з метою відображення об'єкта в цілому або його характерних складових, які визначають функціональну спрямованість об'єкта, забезпечують ому стабільність його існування та розвитку [5, с.19]. Таким чином, моделювання дає змогу інтерпретувати знання, перевіряти на практиці висунуті припущення та концептуальні положення (Б. Глинський) [10, с.72]; формувати кращу стратегію в діяльності, проте потребує обов'язкового врахування ситуаційних факторів (В. Пекельна) [7, с.319].

Моделювання належить до класу концептуальних проектувальних процедур і відбувається на етапі теоретичного осмислення проблем дослідницької діяльності. Суть моделювання полягає в тому, що характеристики певного об'єкта відтворюються на іншому, спеціально створеному об'єкті, який називається моделлю. Процес моделювання передбачає абстрагування, яке є однією з найбільш істотних розумових операцій. Абстрактно-логічне людське мислення дає змогу обрати із нескінченної кількості властивостей і відносин усіх явищ об'єктивного світу, з якими людина стикається в процесі своєї практичної діяльності, їх найбільш значущу частину, яка відображає найважливіші якості та компоненти системи.

Важливо підкреслити, що модель не має самостійного значення у процесі дослідження об'єкта, вона є лише засобом його пізнання. В зв'язку з цим, моделювання передбачає чітке визначення мети створення моделі, визначення її структурних складових та об'єктивно існуючих взаємозв'язків між ними, практичну перевірку (апробацію) моделі. Моделювання процесу формування професійно-етичних компетентності майбутніх менеджерів розглядається як процес, що поєднує прогнози з діяльністю щодо їх втілення. Проведений теоретичний аналіз дав змогу виявити структурні компоненти моделі: методологічний, змістовий, технологічний.

Методологічний компонент включає мету, основні підходи та принципи процесу формування професійно-етичної компетентності.

На основі узагальнення різних теоретичних положень, що склали методологічний концепт дослідження, визначені провідні наукові підходи до реалізації його мети і завдань: аксіологічний, соціокультурний, системний, полісуб'єктний (діалогічний), особистісний, міждисциплінарний.

Аксіологічний підхід дає змогу аналізувати процес формування етичної компетентності студентів через детермінацію ціннісно-змістового ставлення менеджера до своєї діяльності, до професійних принципів і норм, особистісних якостей.

Соціокультурний передбачає формування етичної компетентності в контексті єдності розвитку його психіки, свідомості й діяльності, антиномічності етичної свідомості та виховання.

Згідно системного підходу, даний процес розглядається як системне явище з урахуванням усіх факторів впливу на особистість та передбачає єдність педагогічної теорії й практики; соціального, особистісного і діяльнісного в розвитку цього утворення.

Полісуб'єктний підхід відображає єдність діалогічного, особистісного і діяльнісного підходів, що становить суть методології гуманістичної педагогіки.

Особистісний підхід розкриває етичну компетентність як специфічний спосіб реалізації власної моральної позиції, сукупність психорефлексивних і соціально-психологічних особистісних утворень, самоактуалізації особистості.

Етика як соціально-культурне явище - об'єкт вивчення цілої низки навчальних дисциплін, що складає основу комплексного підходу. Інтеграція знань із різних наук забезпечує цілісний підхід до дослідження проблеми.

Виявлення принципів процесу формування професійно-етичної компетентності є однією з складових педагогічної моделі. Вихідним для розуміння етичної компетентності є принцип соціального детермінізму. Визнання принципу соціальної детермінації у вивченні феномену етичної компетентності дає змогу врахувати об'єктивні закономірні взаємозв'язки і взаємообумовленість явищ матеріального і духовного світу.

Принцип єдності теоретичного і емпіричного дає можливість простежити розвиток уявлень про компетентність менеджера та її етичну складову не лише на теоретико-методологічній основі, а й у процесі аналізу емпіричних фактів (тестування, спостереження, бесід), фіксувати "прирощування" в теоретичному осмисленні.

Теоретико-методологічне значення для розробки проблеми дослідження має психологічний принцип діяльнісного опосередкування, який дає змогу вивчати розвиток особистісних характеристик в аспекті детермінації їх змістом мети діяльності, що виконується.

Визначення культурологічних принципів є важливим для побудови теоретичної моделі системи формування етичної компетентності майбутніх менеджерів економічного профілю.. Серед них важливими для дослідження є принципи: культуру відповідності, продуктивності, мультикультурності.

Реалізація у роботі методологічних засад різних наукових дисциплін пов'язана з використанням загальнометодологічних наукових принципів, що орієнтують і регламентують процес дослідження на теоретичному і практичному рівнях:

Опора на ці наукові положення у науковому плані уможливило розгляд етичної компетентності як ціннісно-функціонального утворення, що формується в процесі навчально-пізнавальної та практичної діяльності.

Розроблена у дослідженні модель включає змістовий компонент. Визначення складу етичної компетентності ґрунтувалося на врахуванні всіх факторів, пов'язаних з процесом науково-педагогічної діяльності. Наскрізними компонентами компетентності всіх видів є когнітивний, діяльнісний та особистісний. Тому процес формування професійно-етичної компетентності будемо розглядати як сукупність взаємопов'язаних аспектів: когнітивного – засвоєння системи базових понять із теорії та практики професійної діяльності; діяльнісного – формування системи умінь вирішувати ситуації морального характеру; особистісного – розвиток значущих якостей особистості майбутнього менеджера.

В зміст технологічного компонента моделі виділено процесуальний аспект формування професійно-етичної компетентності. Цей блок моделі охоплює такі компоненти: педагогічні умови формування; критерії, показники та рівні сформованості професійно-етичної компетентності.

Компоненти системи реалізуються через педагогічні умови і засоби цілеспрямованого і опосередкованого впливів на особистість майбутнього вчителя з метою формування в нього етичної компетентності.

Під цілеспрямованим впливом на формування утворення розумілися психолого-педагогічні умови і засоби безпосередньої дії, які чітко спрямовані на здійснення поставленої мети. Опосередкований – враховував вплив інших (не прямої дії) чинників на розвиток етичної компетентності майбутніх менеджерів економічного профілю.

Серед заходів цілеспрямованої дії можна назвати:

- запровадження до навчального плану інтегративного курсу «Ділова етика та культура професійного спілкування»;
- проведення етичних практикумів із використання новітніх педагогічних технологій та методів навчання в доповненні до традиційних.

Опосередкований вплив здійснюється через створення соціокультурного контексту фахового навчання і визначальної тенденції формування етичної компетентності майбутнього фахівця. Оскільки процес формування етичної компетентності має інтегративний та багатофакторний характер, то важливе значення для його реалізації має створення єдиного етичного поля.

Аналіз педагогічної літератури щодо критеріїв моральної вихованості й сформованості різних видів компетентності, урахування складових та особливостей етичної компетентності майбутнього менеджерів, дають змогу виділити такі критерії сформованості етичної компетентності майбутніх студентів: когнітивний, що характеризує рівень знань студентів з професійної етики; особистісного, що характеризує сформованість у студентів етичних мотивів; операційно-процесуальний, що характеризує наявність у студентів умінь, навичок професійної діяльності з дотриманням етичних вимог та характеризує поведінку студента в етичному аспекті.

Відповідно до розроблених критеріїв, урахування думок учених щодо рівнів вираженості моральних якостей можна виділити три рівні сформованості професійно-етичної компетентності майбутнього інженера: високий, середній та низький.

Таким чином, моделювання дає змогу інтерпретувати знання, перевіряти на практиці висунуті припущення та концептуальні положення, формувати кращу стратегію.

Висновки.

Реалізація мети і завдань дослідження, перевірка його гіпотези передбачає створення моделі, яка дозволяла б вивчати цей процес до його фактичної реалізації, побачити його цілісно, досліджувати не тільки окремі елементи, а й зв'язки між ними, полегшувати теоретичний аналіз явища. За допомогою моделі можливо також методично інтерпретувати основні концептуальні положення дослідження, певною мірою технологізувати процес розвитку етичної компетентності майбутніх менеджерів.

Особливістю побудованої моделі є збалансованість, взаємодоповненість та взаємообумовленість педагогічних умов і засобів формування етичної компетентності студентів, комплекс взаємопов'язаних між собою компонентів системи, інтеграція цілеспрямованого і опосередкованого впливів, що у своїй сукупності створюють єдине етичне поле. В результаті формується таке виховне і розвивальне етичне середовище, яке сприяє формуванню всіх структурних складових етичної компетентності майбутніх менеджерів економічного профілю.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. — 534 с.
2. Штофф В. А. Введение в методологию научного познания: учеб. пособие / В. А. Штофф. — Л. : ЛГУ, 1972. — 191 с.
3. Амосов Н. М. Моделирование сложных систем / Н. М. Амосов. — К. : Наукова думка, 1965. — 303 с.
4. Уемов А. И. Логические основы метода моделирования / А. И. Уемов. — М. : Пед. и-во России, 2000. — 448 с.
5. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти: монографія / Г. В. Єльнікова, О. І. Зайченко, В. І. Маслов [та ін.]; за ред. Г. В. Єлькової. — К.; Чернівці : Книги – XXI, 2010. — 460 с.
6. Штофф В. А. Моделирование и философия / В. А. Штофф. — М. – Л.: Наука, 1966. — 302 с.
7. Пикельная В. С. Теория и методика моделирования управленческой деятельности (школоведческий аспект) : дис. д-ра пед. наук : 13.00.01 / В. С. Пикельная. — Кривой Рог, 1993. — 432 с.
8. Ничкало Н. Г. Развитие в Украине исследований по проблемам педагогики и психологии профессионального образования на рубеже столетий / Н. Г. Ничкало; Европейский фонд образования ; Национальный Центр Украина. — К. : Наук.світ, 2004. — 67 с.
9. Краевский В. В. Методологическая педагогика: пособие для педагогов-исследователей / В.В. Краевский. — Чебоксары : Изд-во Чуваш. ун-та, 2001. — 244 с.
10. Глинский Б. А. Моделирование как метод научного познания: гносеологичный анализ / Б.А. Глинский, Б.С. Грязнов. — М. : МГУ, 1965. — 248 с.